

УДК 65.011.1

Подзігун С.М.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри маркетингу та управління бізнесом
Уманського державного педагогічного університету
імені Павла Тичини

АНАЛІЗ СУЧАСНИХ НАУКОВИХ ПІДХОДІВ ДО РОЗУМІННЯ СУТНОСТІ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

THE ANALYSIS OF MODERN SCIENTIFIC APPROACHES TOWARDS THE REALIZATION OF THE STRATEGY MANAGEMENT ESSENCE

АНОТАЦІЯ

У статті зазначається, що після здобуття незалежності України більшість суб'єктів господарювання не формувала стратегічні цілі розвитку. Вказується, що процеси глобалізації бізнес-відносин актуалізують необхідність формування теоретичних та практичних підходів, які б дали змогу управляти економічними об'єктами у довгостроковому періоді. Орієнтація на досягнення довгострокових цілей визначає необхідність формування та використання інструментарію стратегічного управління. Аналіз підходів дав змогу визначити спільні елементи стратегічного управління, такі як аналіз середовища та SWOT-аналіз, формування цілей, вибір стратегії (за необхідності її деталізація) та реалізація, моніторинг/контроль. Наведені результати опитування, проведеного USAID, засвідчили, що лише 57% малих та середніх підприємств мають бізнес-план або стратегію розвитку бізнесу.

Ключові слова: стратегічне управління, стратегія, SWOT-аналіз, довгострокові цілі, глобалізація.

АННОТАЦИЯ

В статье отмечается, что после обретения независимости Украины большинство субъектов хозяйствования не формировала стратегические цели развития. Указывается, что процессы глобализации бизнес-отношений актуализируют необходимость формирования теоретических и практических подходов, которые бы позволили управлять экономическими объектами в долгосрочном периоде. Ориентация на достижение долгосрочных целей определяет необходимость формирования и использования инструментария стратегического управления. Анализ подходов позволил определить общие элементы стратегического управления, такие как анализ среды и SWOT-анализ, формирование целей, выбор стратегии (при необходимости ее/их детализация) и реализация, мониторинг/контроль. Приведенные результаты опроса, проведенного USAID, свидетельствовали, что только 57% малых и средних предприятий имеют бизнес-план или стратегию развития бизнеса.

Ключевые слова: стратегическое управление, стратегия, SWOT-анализ, долгосрочные цели, глобализация.

ANNOTATION

The article notes, that after Ukraine's independence most of the business entities didn't form any strategic aims of development. It has been noted that globalization processes of business relations make the necessity of theoretic and practical approaches actual. Orientation towards achievement of the long term aims defines the necessity of development and use of strategic management. The analysis of the above mentioned approaches allowed defining common elements of strategic management, such as: analysis of the environment and SWOT-analysis, the development of aims, the choice of strategy (its/their specification if necessary) and realization, control. The introduced results of the questionnaire conducted by USAID proved that only 57% of small and medium-sized enterprises have business plan or business development strategy.

Key words: strategy management, strategy, SWOT-analysis, long term aims, globalization.

Постановка проблеми. Процеси глобалізації бізнес-відносин актуалізують необхідність формування теоретичних та практичних підходів, які б дали змогу управляти економічними об'єктами у довгостроковому періоді.

Одним з таких підходів є стратегічне управління бізнесом. У цьому контексті основним базисом даного виду управління є орієнтація на перспективний розвиток як конкретного бізнес-об'єкта, так і національної економіки загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика стратегічного управління знаходить в центрі уваги економічної науки протягом багатьох років. Так, ще у 1970-х роках наукові розвідки з цього питання уможливили формування теоретичних засад стратегічного управління. У подальшому, розвиток теорії стратегічного управління забезпечувався працями І. Ансоффа, М. Мескона, В. Мікловди, Ф. Хедоурі, З. Шершньової та інших вчених.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас нині недостатньо висвітленою є вітчизняна специфіка стратегічного управління.

Мета статті полягає в аналізі наукових підходів до розуміння сутності стратегічного управління та виокремлення національної специфіки його практичної реалізації в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна економічна наука розглядає організацію як складну систему, яка характеризується наявністю безперервних процесів взаємодії з зовнішнім середовищем та серед елементів внутрішнього.

Орієнтація на досягнення довгострокових цілей визначає необхідність формування та використання відповідного типу управління.

Нині наявним є плюралізм наукових підходів до розуміння сутності стратегічного управління. Так, колектив авторів [1, с. 11] досить обґрунтовано, на нашу думку, виділяє теоретичний та практичний підходи до визначення сутності стратегічного управління. Теоретичний підхід формує методологічну базу, розкриває його принципи та завдання. Практичний

поділяється на практично-філософський, під час застосування якого підприємство формує концепцію, філософію розвитку бізнесу, забезпечує реалізацію напрямів формування конкурентоспроможності та досягнення мети діяльності підприємства; планово-управлінський, який базується на використанні визначеного алгоритму реалізації стратегічних цілей підприємства [1, с. 11].

Стратегічне управління є процесом, за допомогою якого менеджери здійснюють довгострокове керівництво організацією, визначають специфічні цілі діяльності, розробляють стратегії для досягнення цих цілей, враховуючи всі релевантні (найсуттєвіші зовнішні та внутрішні) умови, а також забезпечують виконання розроблених відповідних планів, які постійно розвиваються та змінюються [2, с. 30].

Вищенаведене визначення є, на нашу думку, певною мірою дискусійним, оскільки автор зводить розуміння сутності стратегічного управління до монопроцесу. Ми вважаємо, що стратегічне управління характеризується мультипроцесністю.

У цьому контексті досить цікавим з наукової точки зору є таке визначення.

Стратегічне управління – багатоплановий, формально-поведінковий управлінський процес, який допомагає формулювати та виконувати ефективні стратегії, що сприяють балансуванню відносин між організацією (включаючи її окремі частини) та зовнішнім середовищем, а також досягненню визначених цілей [3].

Згідно з іншим науковим підходом [4] стратегічне управління є реалізацією концепції, в якій поєднуються цільовий та інтегральний аспекти діяльності підприємства, що дає можливість встановлювати цілі розвитку, порівнювати їх з наявними можливостями (потенціалом) підприємства та змінювати відповідно до шляху розробки та реалізації системи стратегій.

У цьому контексті автор зазначає, що будь-яка модель управління підприємством базується на відповідній концепції. Концепція управління – це система ідей, принципів, уявлень, що зумовлюють мету функціонування організації, механізм взаємодії суб'єкта та об'єкта управління, характер взаємодії між окремими ланками його внутрішньої структури, а також необхідний ступінь урахування впливу зовнішнього середовища на розвиток підприємства [5, с. 422].

Доцільно погодитися з науковцем в тому [4], що основною тезою, яка відображає сутність концепції стратегічного управління, є ідея необхідності якнайповнішого врахування взаємозв'язку та взаємовпливу зовнішнього та внутрішнього середовища під час визначення цілей підприємства.

Колектив авторів [6] окреслив такі його етапи: обґрунтування місії підприємства, визначення та декларування стратегічних цілей, аналіз зовнішнього середовища, оцінка вну-

трішніх можливостей компанії, аналіз стратегічних альтернатив, вибір стратегії, реалізація стратегії, управління та планування, реалізація і контроль виконання стратегічного плану, оцінка стратегії.

М. Армстронг запропонував власне бачення, згідно з яким наявними є такі етапи [7]: визначення місії; визначення цілей; проведення аналізу внутрішнього та зовнішнього середовища для виявлення внутрішніх сильних та слабких сторін і зовнішніх можливостей та загроз (SWOT-аналіз); аналіз поточних стратегій; проведення додаткового аналізу ресурсного потенціалу (фінансового, трудового); формулювання ключових стратегічних питань на основі попереднього аналізу; підготовка стратегічних планів для реалізації стратегії; реалізація стратегії; моніторинг стратегії.

Представниками вітчизняної школи менеджменту обґрунтовуються такі: концепція (підприємства, управління); аналіз (ретроспективний, зовнішнього середовища, внутрішнього середовища, конкурентоспроможності підприємства); діагноз (сильних і слабких сторін підприємства); прогноз (змін внутрішнього і зовнішнього середовища); формування цілей підприємства; вибір стратегії (загальної, ділових, функціональних); розробка системи планів, проектів і програм розвитку підприємства; формування забезпечуючих підсистем (організаційного, фінансового, інформаційного, соціально-психологічного забезпечення); стратегічний контроль [8].

Аналіз вищезазначених підходів дав змогу визначити спільні елементи стратегічного управління: аналіз середовища та SWOT-аналіз, формування цілей, вибір стратегії (за необхідності її/їх деталізація) та реалізація, моніторинг/контроль.

Стратегічне управління потребує розвинутої інформаційної бази в країні та конкретному регіоні, чітко працюючої комунікаційної системи. Також стратегічне управління потребує певного технологічного рівня розвитку держави та регіону, методичного, консультативного його забезпечення [10, с. 9].

Результати опитування [11, с. 74] засвідчили, що лише 57% малих та середніх підприємств (МСП) мають бізнес-план або стратегію розвитку бізнесу, якої вони дотримуються. Як правило, ця стратегія або цей бізнес-план розроблені на термін від 6 місяців до одного року (про це повідомили 46% МСП, що мають такі стратегічні документи). У 25% планування здійснено на термін від одного до трьох років вперед, а у 12% – від трьох до п'яти років. Решта опитаних МСП вказали інші терміни дії цих документів. Крім цього, 4% представників МСП, що мають бізнес-план або стратегію, повідомили, що ці документи не мають визначеного терміну дії на їхньому підприємстві.

Доцільно погодитися з тим, що перехід на вартісні принципи управління підприємствами в Україні передбачає трансформацію багатьох

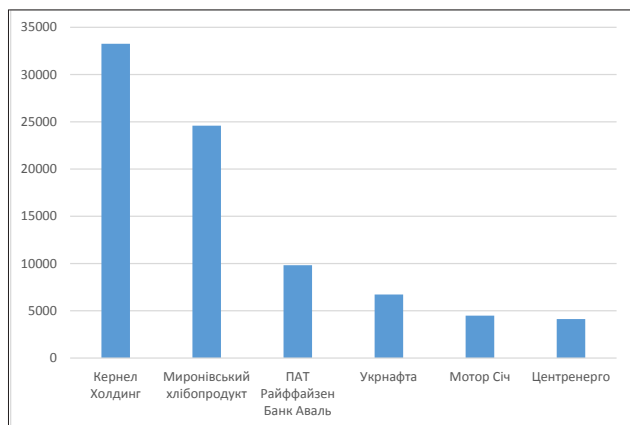

Рис. 1. Капіталізація окремих компаній станом на початок 2017 року, млн. грн.

Джерело: [16; 17]

елементів, таких як, наприклад, зміна системи матеріального заохочення менеджменту, вдосконалення інвестиційної та інноваційної політики, виявлення слабких сторін та їх усунення в системі стратегічного управління, формування якісно нової системи планування і контролю [12, с. 266].

Процеси глобалізації змінюють концепцію бізнес-діяльності. Так, основними факторами ефективності управління традиційно були прибуток, виручка, обсяги виробництва, виробнича ефективність. Нині більшої актуальності набуває концепція управління, спрямована на підвищення рівня капіталізації (value based management), в якій основним критерієм ефективності виступає капіталізація. Ця концепція з'явилася в середині 80-х років у США [13].

У сучасній зарубіжній навчальній літературі капіталізація компаній розглядається з позиції вартісно-орієнтованого менеджменту [14].

Так, рентабельність за ЕВІТДА українських підприємств у першому півріччі 2016 року склала 10%. Це найвище значення за останні 4 роки. Операційний прибуток рентабельних підприємств у II кварталі 2016 року виріс на 3%, тобто до 170 млрд. грн., водночас збиток збиткових зменшився на 63%, тобто до 52 млрд. грн. [15].

Основним фактором високої операційної прибутковості стало зниження ставки ЄСВ. Кошти, зекономлені підприємствами завдяки меншим нарахуванням на фонд оплати праці, спрямовані переважно не на підвищення зарплат, а на збільшення прибутків. Позитивний вплив на прибутки мало пожвавлення економіки. Підґрунтям для нього стала макроекономічна стабілізація, одним із показників якої є стабільність валютного курсу. Саме відсутність останньої призводила до величезних збитків українських підприємств від курсових різниць від початку 2014 року. Її досягнення дало змогу реальному сектору у II кварталі 2016 року вийти на чистий прибуток [15].

Висновки. Із здобуттям незалежності України більшість суб'єктів господарювання не формувала стратегічні цілі розвитку. Це було пов'язано з трансформацією відносин власності, високим рівнем інфляції та іншими чинниками. Розвиток економічних відносин в Україні сприяв зміні філософії бізнесу, орієнтації на стратегічну перспективу. Зазначене й визначило необхідність використання інструментів стратегічного управління з метою підвищення рівня конкурентоспроможності суб'єктів підприємницької діяльності.

Доцільно погодитися з науковцем [4] в тому, що стратегічне управління дає змогу досягти таких основних результатів:

- створити системний потенціал для досягнення цілей організації;
- сформуванню оптимальну структуру організації, яка уможливить забезпечення чутливості до змін зовнішнього середовища і відповідну адаптацію.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Регіон: проблеми стратегічного розвитку / [В. Мікловда, Н. Кубіній, Г. Ножова, Т. Климко]. – Ужгород : Ліра, 2008. – 196 с.
2. Могилевська О. Специфіка стратегічного управління промисловим підприємством / О. Могилевська // Економіка і держава. – 2007. – № 2. – С. 30.
3. Аакер А.Д. Стратегическое рыночное управление. Бизнес-стратегии для успешного менеджмента / А.Д. Аакер ; пер. с англ. ; под ред. Ю. Каптуревского. – СПб. : Питер, 2002. – 544 с.
4. Чичун В. Удосконалення стратегічного управління діяльністю підприємства / В. Чичун // Збірник наукових праць Буковинського університету. Сер.: Економічні науки. – Вип. 7. – Чернівці : Книги-XXI, 2011. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/znpn/2011_7/27USU.pdf.
5. Романюк Л. Теоретичні аспекти стратегічного управління підприємством та його персоналом / Л. Романюк // Наукові праці КНТУ. Економічні науки. – 2010. – Вип. 17. – С. 422.
6. Основы менеджмента / [М.Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури]. – М. : Дело, 1992. – 702 с.
7. Armstrong M. Strategic Human Resource Management: A Guide to Action / M. Armstrong. – London, GBR : Kogan Page Ltd, 2008. – 248 p.
8. Шершньова З. Стратегічне управління : [підручник] / З. Шершньова. – К. : КНЕУ, 1999. – 699 с.
9. Kurmaiev P. Current trends of financing of innovative activity entities in Ukraine / P. Kurmaiev, E. Bayramov // Науковий вісник Полісся. – 2017. – № 2(10).
10. Ефективність стратегічного управління підприємствами: сучасні проблеми та перспективи їх вирішення : [монографія] / [В. Мікловда, І. Брітченко, Н. Кубіній, Ю. Дідович]. – Полтава : ПУЕТ, 2013. – 218 с.
11. Щорічна оцінка ділового клімату в Україні: 2016. – К. : USAID, 2017. – 78 с.
12. Сталінська О. Підвищення ефективності стратегічного управління великими промисловими підприємствами / О. Сталінська // Економіка і організація управління. – 2014. – № 3(19). – С. 266.

13. Гусейнов Б. Влияние уровня корпоративного управления на стоимость российских вертикально-интегрированных нефтегазовых компаний / Б. Гусейнов // Нефтегазовое дело. – 2011. – № 5. – С. 439–450.
14. Багацька К. Еволюція поняття «капіталізація підприємства» в контексті сучасних теорій корпоративних фінансів / К. Багацька // Інвестиції: практика та досвід. – 2016. – № 15. – С. 19–22.
15. Звіт про фінансову стабільність. – К. : НБУ, 2016. – 66 с.
16. С 2014 года капитализация листинговых компаний Украины упала в 20 раз [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://business-journal.com.ua/finansy/item/455-cha0-gynok>.
17. Капіталізація українських аграрних компаній зросла [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://agro-online.com.ua/uk/public/blog/4245/details>.
18. Курмаєв П. Аналіз інноваційної діяльності підприємств та її обліково-аналітичне забезпечення / П. Курмаєв, О. Матрос // Економіка. Фінанси. Право. – 2015. – № 10/2. – С. 21–24.